

Kritik mot en rådman för utformningen av domskäl

Beslutet i korthet: En rådman har utformat domskälen i tre mål på ett sätt som strider mot bestämmelsen i 1 kap. 9 § regeringsformen om att en domstol ska iakttä saklighet och opartiskhet. Han har bl.a. gjort uttalanden som är helt ovidkommande för prövningen av sakfrågorna i målen. Han har också formulerat sig på ett sådant sätt att hans opartiskhet kan ifrågasättas. ChefsJO ser allvarligt på detta, och rådmannen får kritik.

Bakgrund till chefsJO:s initiativ

I en anonym skrift som kom in till JO den 27 september 2022 framfördes klagomål mot rådmannen AA vid Förvaltningsrätten i Malmö. Det påstods bl.a. att han vid upprepade tillfällen hade skrivit olämpliga saker i domar.

Jag tog inledningsvis del av de domar som den anonyma skriften gällde. I mål nr 9964-21, som rörde bistånd enligt socialtjänstlagen (2001:453), inleds domskälen enligt följande:

Det är onekligen med en viss stigande trötthet man betraktar det skedd. Varför berörd utlandsvistelse inte var möjlig innan uppehållstillstånd beviljades i Sverige är svårförståelig. Någon flyttanmälan avseende vistelsen utomlands verkar därutöver inte ha skett, så bosättningsbaserade förmåner har förmodligen utgått hela tiden. Nåväl detta får väl andra myndigheter nu reda ut. I nu aktuell sak kan konstateras att familjen uppenbarligen har kunnat bekosta utflytt och återflytt och därutöver kunnat försörja sig m.m., under tiden utomlands. Väl åter i Sverige saknas enligt uppgift helt motsvarande initiativkraft. Vad värre är dock att man överhuvudtaget inte ens försökt planera för familjens egenförsörjning för vistelsen här inför återresan.

I mål nr 10380-21, också det ett biståndsmål, innehåller domskälen bl.a. följande:

Det är onekligen med stigande undran man genom åren följt Malmö stads säregna rundhänthet med allmänna medel. När man trodde att viss sans och måtta inställt sig även i denna stad kommer nu aktuellt mål under rättens prövning.

Domskälen i mål nr 306-22, som gällde studiestöd enligt studiestödslagen (1999:1395), avslutas enligt följande:

Som en randanmärkning måste dock sägas att CSN:s text i onödan misspyrds av "hittepåordet" hen; i första fallet med syftning på BB (se även näst sista siffran i personnumret), vilket givetvis på korrekt svenska skall uttryckas han och i andra fallet med syftning på låntagaren, vilket givetvis lika korrekt skall uttryckas/skrivas den.

Med anledning av uppgifterna som framkom beslutade jag att inom ramen för ett särskilt ärende inleda en utredning om utformningen av domskälen i de aktuella målen.

Utredning

JO begärde att Förvaltningsrätten i Malmö skulle yttra sig över domskälens utformning i de aktuella målen. Av yttrandet skulle det särskilt framgå hur utformningen förhåller sig till kravet på saklighet och opartiskhet i 1 kap. 9 § regeringsformen (RF).

I sitt remissvar anförde domstolen, genom lagmannen CC, i huvudsak följande. Det går inte att bedöma domskälen på annat sätt än att de strider mot den objektivitetsprincip som följer av 1 kap. 9 § RF. Det brister såväl i förmågan att hålla sig till den sakfråga som domstolen ska avgöra som i att bemöta parterna på ett korrekt sätt. Vidare innehåller domskälen omotiverade spekulationer om huruvida en part har agerat korrekt gentemot andra myndigheter. Den ansvariga domaren, rådmannen AA, har försäkrat att han fortsättningsvis inte kommer att formulera sig på ett sådant sätt att det strider mot objektivitetsprincipen.

AA yttrade sig och anförde att domarna är skrivna på ett sådant sätt att han väl förtjänar kritik. Chefsrådmannen DD yttrade sig också. Hon anförde att hon och AA har haft samtal om utformningen av domen i mål nr 10380-21 och även mer generellt om domskrivning samt hur olika uttryckssätt kan uppfattas. Hon tillade vidare att hur en domare i ett enskilt fall utformar en dom i stor utsträckning omfattas av domarens självständighet.

Rättsliga utgångspunkter

Enligt 1 kap. 9 § RF ska en domstol i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet. Bestämmelsen ger uttryck för en allmängiltig offentligrättslig objektivitetsprincip.

Kravet på saklighet och opartiskhet omfattar inte bara hur en sak rent faktiskt har handlagts och vilka verkliga skäl som ligger bakom ett beslut eller annat handlande från en myndighet. Även hur myndighetens agerande uppfattats är av betydelse. Redan risken för att andra kan uppfatta att saklighet och opartiskhet inte iaktas är tillräcklig för att ett handlande ska kunna anses strida mot kraven i bestämmelsen. (Se Bull och Sterzel, Regeringsformen [2019, version 4, JUNO], s. 54 f.)

Det kan nämnas att JO vid flera tillfällen har kritiserat domare med utgångspunkt i bestämmelsen bl.a. för hur domar och beslut har avfattats (se t.ex. JO 2012/13 s. 41, dnr 511-2011, och JO 2017/18 s. 70, dnr 2544-2016).

Bedömning

Jag har begränsat min granskning till utformningen av domskälen i de tre aktuella målen. Jag kommer inte att ta ställning till de sakfrågor som förvaltningsrätten skulle bedöma. Det kan noteras att målen är avgjorda av AA som ensam domare.

Jag vill inledningsvis framhålla att en domare har en betydande frihet att avgöra hur en dom ska utformas. I den grundlagsstadgade skyldigheten att vara saklig och opartisk ingår emellertid att en domare ska uttrycka sig på ett korrekt sätt och hålla sig till de sakfrågor som ska bedömas. Utformningen av domar och beslut är viktig för parternas förståelse för hur domstolen har resonerat i det enskilda fallet men har också betydelse för allmänhetens förtroende för rättskipningen i stort. En domare måste därmed vara särskilt noggrann vid formuleringen av domskäl.

Förvaltningsrätten har i remissvaret anfört att domskälen i de nämnda domarna strider mot den objektivitetsprincip som följer av 1 kap. 9 § RF. Jag instämmer i den bedömningen.

Som framgår ovan innehåller de redovisade domskälen uttalanden som är hållna i en raljant ton och som är helt ovidkommande för prövningen av sakfrågorna i målen. AA har också formulerat sig på ett sådant sätt att hans opartiskhet kan ifrågasättas. Han har i en av domarna uttryckt sig nedlåtande mot klagandena genom att bl.a. insinuera att de har agerat på ett oriktigt sätt i förhållande till andra myndigheter. Jag vill understryka att redan risken för att parter och andra kan uppfatta att en domare inte är saklig och opartisk kan vara tillräcklig för att ett handlande ska anses strida mot kraven i 1 kap. 9 § RF.

Jag bedömer sammantaget att AA genom formuleringarna i domskälen har brutit mot bestämmelsen om att en domstol ska iaktta saklighet och opartiskhet. Jag ser allvarligt på detta, och AA förtjänar kritik.

Ärendet avslutas.

Erik Nymansson

Ärendet har föredragits av Elenor Grönnå. Byråchefen Dan Johansson har deltagit i beredningen.